

Het CAN-DO-IT project

Het CAN-DO-IT project heeft als doel het gezamenlijk ontwikkelen van transitiepaden, door uitdagende circulaire toekomstbeelden te koppelen aan concrete handelingsperspectieven. Binnen het project onderscheiden we vier onderzoeklijnen (vier PhD projecten). Het doel van de workshop was de deelnemers te informeren over het werk binnen deze vier PhD projecten tot nu toe, een reflectie daarop te ontvangen en de eerste stappen te zetten richting het gezamenlijk creëren van toekomstbeelden voor kringlooplandbouw in Noord-Nederland. De workshop vond plaats op de Stadsboerderij 't Nije Hoff in Emmen.

We hadden een diverse groep deelnemers uitgenodigd, die ieder een andere sector van het voedselsysteem representeerde. Zo waren er producenten, toeleveranciers en verwerkers van agrarische producten, maar ook vertegenwoordigers van de financiële sector, de overheid en andere instanties en organisaties verbonden met de agri-food sector in Noord-Nederland

Onze kijk op kringlooplandbouw

Uit de reacties over wat kringlooplandbouw betekent kwamen verschillende verhaallijnen naar voren. Annemarieke presenteerde deze aan de groep. Ten eerste ging het over de bodem in balans; natuur-inclusief; gifvrij; een systeem dat in lengte van dagen kan doorgaan. Ten tweede over 'wat je niet gebruikt verlies je ook niet'. Ten derde over 'de juiste teelt op de juiste plek' en ten vierde over het sluiten van kringlopen; zo min mogelijk input van kunstmest; nutriëntenefficiëntie; en de samenwerking tussen veeteelt en akkerbouw.

Deze vier verhaallijnen sluiten direct aan bij de principes van kringlooplandbouw die zijn ontwikkeld vanuit onderzoek. Imke de Boer presenteerde deze principes aan de groep. Het eerste principe gaat over het waarborgen van de gezondheid van het agro-ecosysteem, waaronder de bodem, natuur en het milieu. Het tweede principe gaat over het voorkomen van niet-essentiële productie, consumptie en verspilling. Het derde principe gaat over het prioriteren van grondstoffen voor de basisbehoeften van de mens en het vierde principe over het hergebruik en recycelen van reststromen en afvalstoffen. Naast deze vier principes is er een vijfde principe dat gaat over entropie: het minimaliseren van energiegebruik en het prioriteren van hernieuwbare energie voor het hergebruik en recycelen van reststromen en afvalstoffen. Energie werd in andere delen van de interviews genoemd, maar niet zozeer als onderdeel van kringlooplandbouw. Dit is één verschil tussen de verhaallijnen uit de interviews en de principes uit het wetenschappelijk onderzoek.

De Huidige Staat

Binnen het project zijn er vier onderzoeklijnen opgezet: i) Durk Tamsma bestudeert de milieukundige prestatie van het huidige en toekomstige voedselsysteem in Noord-Nederland, met specifieke aandacht voor kringlooplandbouw; ii) Anne Hoogstra analyseert de milieu- en economische prestatie van kringlooplandbouwinitiatieven en small wins in Noord-Nederland iii) Jelle Silvius bestudeert een bestuurskundige barrières en kansen van kringlooplandbouwinitiatieven en small wins en iv) Annemarieke de Bruin analyseert de rechtvaardigheid van de transitie naar een circulair voedselsysteem

in Noord-Nederland. In een carrouselvorm zijn de deelnemers op de hoogte gebracht van het onderzoek van alle vier de PhDs en was er ruimte voor vragen, reflectie en discussie.

Durk Tamsma heeft een voorlopig overzicht gepresenteerd van de stikstofbalans in het huidige voedselsysteem, als een voorbeeld voor zijn analyse van de nutriënten- en biomassastromen. Hieruit blijkt dat er aanzienlijk meer in het gebied wordt geproduceerd dan er wordt geconsumeerd, en deze productie wordt voornamelijk buiten het gebied afgezet. Anderzijds wordt het geconsumeerde voedsel grotendeels geïmporteerd, wat laat zien dat de productie en consumptie grotendeels zijn ontkoppeld. De huidige productieniveaus worden onderhouden door de invoer van kunstmest en veevoer. Biomassa en nutriënten verlaten de regio via export, of worden na consumptie en afvalverwerking niet opnieuw benut in het voedselsysteem. De stromen in het voedselsysteem zijn daarom sterk lineair.

Jelle en Anne Hoogstra zijn de afgelopen tijd bezig geweest met in kaart brengen welke initiatieven er zijn in Noord Nederland. Ze hebben een lijst met initiatieven samengesteld door bestaande lijsten te bekijken en door te zoeken in een nieuwsartikelen database. We hebben initiatieven meegenomen als ze tussen oktober 2017 en april 2021 hebben bestaan. Daarnaast moesten ze ook zichzelf benoemen als kringlooplandbouw of door anderen zo benoemd worden en gerelateerd zijn aan Noord-Nederland. Dit alles heeft geleid tot een lijst met 174 initiatieven, wat laat zien hoe belangrijk dit thema is in Noord Nederland. Dit is ook te zien op onderstaande kaart.

Jelle Silvius heeft laten zien dat de initiatieven in Noord-Nederland op meer en minder radicale manieren bijdragen aan kringlooplandbouwprincipes. De meeste initiatieven dragen bij aan kringlooplandbouw door kleine aanpassingen binnen het huidige systeem (*optimaliseren*). Maar er zijn in Noord-Nederland ook initiatieven die op een radicalere manier bijdragen aan kringlooplandbouw door nieuwe praktijken en manieren van denken (*hervormen* en *herontwerpen*), bijvoorbeeld op het gebied van bemesting, gewasrotaties of natuur-inclusief. Vaak werken deze initiatieven niet alleen aan technologische innovatie maar juist ook aan maatschappelijke innovatie, zoals nieuwe verdienmodellen, nieuwe samenwerkingen in de keten of andere relaties tussen boer en consument. Veel initiatieven richten zich op biodiversiteit en klimaat, terwijl minder initiatieven diepgaande veranderingen implementeren op het gebied van het recyclen van reststromen. Daar zitten nog veel belemmeringen op het gebied van beleid en samenwerkingen in de keten.

Annemarieke de Bruin presenteerde bevindingen op basis van literatuur en de interviews die vooraf aan de workshop zijn afgenomen. In deze interviews heeft Annemarieke deelnemers gevraagd: Wordt het voedselsysteem in Noord-Nederland meer rechtvaardig of onrechtvaardig?. Tijdens de workshop presenteerde ze de verhaallijnen die in de antwoorden op deze vraag naar voren zijn gekomen. Om de verhaallijnen te bespreken gaf zij eerst aan dat er drie invalshoeken zijn waarmee je naar rechtvaardigheid kan kijken: als een erkenningsvraagstuk, een verdelingsvraagstuk en/of een procedureel vraagstuk. Over het algemeen kwam in de interviews naar voren dat binnen het voedselsysteem veranderingen zijn die bijdragen aan een meer rechtvaardig voedselsysteem, bijvoorbeeld doordat meer boeren duurzaam produceren en meer consumenten de verbinding met boeren zoeken. Maar uit de interviews kwam ook naar voren dat veel situaties als onrechtvaardig worden ervaren. Dit is vooral gerelateerd aan de ongelijke mogelijkheden voor boeren om een eerlijke boterham te verdienen met duurzaam geproduceerd voedsel en om boer te blijven. Daarnaast ging het ook over bepaalde onrechtvaardigheden voor consumenten met lage inkomens, toekomstige generaties, en toetreders en opvolgers.

Al met al hebben we een inspirerende, constructieve en leerzame middag gehad. We hebben de huidige staat van Noord-Nederland breed geanalyseerd en zijn toch ook nog de diepte in gegaan en samen met een mooie diverse groep hebben we op een gevarieerde wijze veel kennis gedeeld.